

Prehistorie en Oudheid

In Drenthe zijn veel prehistorische vuurstenen werktuigen gevonden. Het vuursteen van deze werktuigen is afkomstig uit de ondergrondse vuursteenmijnen bij Ryckholt in Zuid-Limburg en bij Grand Pressigny in Frankrijk. De Limburgse mijn ligt 250 kilometer en de Franse mijn ligt 800 kilometer van Drenthe.

Met deze gegevens doe je twee beweringen:

- 1 In de prehistorie was waarschijnlijk sprake van handel.
- 2 Het is waarschijnlijker dat de bewoners van Zuid-Limburg in deze tijd landbouwers waren dan jagers-verzamelaars.

4p **1** Ondersteun beide beweringen met een argument.

Gebruik bron 1.

Een bewering:

In deze tekst komt het wetenschappelijk denken in Griekenland in die tijd naar voren.

2p **2** Leg uit waarom je het denken van Protagoras wetenschappelijk kunt noemen.

Gebruik bron 2.

De Gallische hoofdman in deze bron ziet een duidelijk verschil tussen het optreden van de Germanen en het optreden van de Romeinen. Dit verschil vormt een verklaring voor de verspreiding van de Romeinse cultuur.

3p **3** Leg dit uit door

- aan te geven op welke manier de Germanen zich gedroegen tegenover de Galliërs en
- aan te geven op welke manier de Romeinen zich gedroegen tegenover de Galliërs en
- daarmee een verklaring te geven voor de verspreiding van de Romeinse cultuur.

Het christendom ontstond in de Romeinse provincie Judea (tegenwoordig Israël/Palestina) en verbreidde zich daarna.

2p **4** Leg uit welk verband er bestond tussen het Romeinse imperium en de verbreiding van het christendom.

De Middeleeuwen

Gebruik bron 3.

Deze bron past bij een kenmerkend aspect van de vroege middeleeuwen.

2p **5** Noem dit aspect en geef aan hoe dit uit de bron blijkt.

Gebruik bron 3.

Deze bron geeft een eenzijdige weergave van de gebeurtenissen in 754, omdat beide groepen in de bron partijdig worden beschreven.

- 4p **6** Toon dit voor elk van beide groepen met een voorbeeld uit de bron aan en geef een verklaring voor de partijdigheid van de schrijver van de bron.

Bij zijn pogingen om de Friezen te bekeren tot het christendom liet Bonifatius heilige bomen omhakken. Daarop stond bij de Friezen de doodstraf.

- 2p **7** Beredeneer met dit gegeven dat de gebeurtenis uit de bron anders geïnterpreteerd kan worden dan de schrijver doet.

Vanaf de negentiende eeuw werd Bonifatius niet alleen gezien als kerkelijke held, maar ook als nationale figuur.

- 2p **8** Leg uit dat deze opvatting voortkomt uit de rol die aan Bonifatius werd toegeschreven bij het ontstaan van Nederland.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen uit verschillende tijdvakken hebben te maken met de ontwikkeling van de wetenschap en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Delftse lakenkoopman Antonie van Leeuwenhoek ontwikkelt een lens waarmee hij in staat is bacteriën te zien en draagt daarmee bij aan de bloei van de Republiek in wetenschappelijk opzicht.
  - 2 De Europese kruisridders ontdekken dat Arabische geleerden over grote medische kennis beschikken.
  - 3 De Fransman Rousseau beschrijft in zijn boek 'Emile' hoe een jongen door in de natuur te leven opgevoed wordt tot Verlichtingsidealen.
  - 4 Sociale wetenschappers onderzoeken de rol van de televisie in sociaal-culturele veranderingsprocessen.
  - 5 De renaissancekunstenaar Leonardo da Vinci onderzoekt hoe het menselijk lichaam in elkaar zit, dat blijkt uit tekeningen waarin hij de inwendige mens gedetailleerd afbeeldt.
  - 6 De Griekse filosoof Socrates leert zijn leerlingen om door vragen naar de werkelijkheid te zoeken. Met deze methode wil hij schijnzekerheden ontmaskeren en mensen tot nadenken brengen zodat zij beter kunnen functioneren in hun stadstaat.
  - 7 De biologische evolutietheorie van Charles Darwin wordt al snel door imperialisten gebruikt om te beweren dat de Westerse volken het recht hebben om de koloniën te overheersen.
- 2p **9** Zet deze zeven historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne Tijd

Gebruik bron 4.

Deze bron laat zien dat er rond 1508 een grote verschuiving plaatsvindt in de specerijenhandel.

- 3p **10** Beschrijf deze verschuiving, door
- eerst (met de bron) aan te geven welke twee groepen kooplieden de specerijenhandel in handen hadden vóór 1508 en
  - daarna de redenen te noemen waardoor deze groepen kooplieden tot die tijd de specerijenhandel konden beheersen en
  - vervolgens (met de bron) aan te geven wat er rond 1508 verandert in de specerijenhandel.

Het optreden van de Portugese kooplieden zoals dat in bron 4 naar voren komt, wordt vaak gebruikt om te laten zien dat rond 1500 de vroegmoderne tijd is aangebroken.

- 4p **11** Leg uit:
- dat het optreden van de Portugese kooplieden kenmerkend is voor de vroegmoderne tijd en
  - waarom dit optreden verschilt van de middeleeuwen.

In 1600 telt Amsterdam, de belangrijkste stad van de Republiek, ongeveer 50.000 inwoners, in 1660 zijn dat er ongeveer 200.000. Deze bevolkingsgroei wordt grotendeels veroorzaakt door de economische bloei van de Republiek.

- 3p **12** Leg dit uit door:
- met een voorbeeld uit te leggen waardoor de Republiek economisch tot grote bloei kwam en
  - daarmee een verklaring te geven voor de grote bevolkingsgroei van Amsterdam.

De Franse koning Lodewijk XIV (1643-1715) staat bekend als een absoluut vorst. Hij benoemde Jean-Baptiste Colbert (1619-1683), de zoon van een rijke lakenkoopman, tot minister. Dat was voor die tijd een bijzonder benoemingsbeleid, omdat Colbert niet van adel was.

- 4p **13** Leg uit dat dit benoemingsbeleid:
- paste bij een absoluut vorst uit die tijd en
  - samenhang met de maatschappelijke veranderingen die het handelskapitalisme met zich meebracht.

Gebruik bron 5.

In deze tekst beschrijft de Engelse filosoof Hobbes zijn ideeën over de inrichting van de ideale staat.

- 4p **14** Leg telkens met de bron uit:
- waarom zijn ideeën voor de traditionele absolute vorsten niet aantrekkelijk zijn
  - maar voor de latere *verlichte* absolute vorsten wél.

Gebruik bron 5.

Op sommige ideeën van Hobbes wordt voortgebouwd bij de democratische revoluties van het einde van de achttiende eeuw.

- 4p **15** Leg uit op welke opvatting van Hobbes wél en op welke opvatting niet wordt voortgebouwd bij deze democratische revoluties.

Moderne Tijd

Gebruik bron 6.

De Tweede Kamer besluit in 1886 om een parlementair onderzoek te houden naar een maatschappelijk probleem.

- 2p **16** Noem de naam waaronder dit probleem bekend is geworden en leg kort uit welk verband er bestaat tussen dit probleem en de Industriële Revolutie.

Gebruik bron 6.

De bron laat zien hoe de machtsverhouding tussen arbeiders en werkgevers rond 1890 is.

- 3p **17** Geef deze machtsverhouding weer en gebruik daarbij twee voorbeelden uit de bron.

Gebruik bron 6.

Een bewering:

Modernisering kan leiden tot verbetering van de omstandigheden voor arbeiders, maar ook tot verslechtering.

- 4p **18** Leg de twee mogelijke gevolgen van modernisering uit met het voorbeeld van de nieuwe papiermachine uit de bron.

Gebruik bron 6.

De bron is een getuigenverhoor uit een parlementair onderzoek. Daarbij zijn twee punten van belang:

- de getuige staat onder ede en
- het verhoor is openbaar.

- 4p **19** Leg per punt uit of dit de betrouwbaarheid van de informatie van getuige Poppe Corzaan vergroot of verkleint.

Dit parlementaire onderzoek bracht aan het licht dat de levensomstandigheden van de arbeiders slecht waren. Over de oplossing van dit probleem bestond verschil van mening.

- 2p **20** Leg uit voor welke oplossing veel socialisten in deze tijd (rond 1890) waren.

Gebruik bron 7.

Met deze bron (de foto met de toelichting) kun je het volgende laten zien:

- het verband tussen imperialisme en industrialisatie en
- vormen van verzet tegen het Britse imperialisme en
- de rol van moderne propaganda- en massacommunicatiemiddelen.

6p **21** Leg dit voor elk onderdeel uit met een passende verwijzing naar de foto met de toelichting.

De dekolonisatie van India kwam na de Tweede Wereldoorlog in een stroomversnelling.

2p **22** Noem hiervoor een reden.

Gebruik bron 8.

Dit affiche past bij de ideologie van het nationaalsocialisme.

4p **23** Geef hiervan twee voorbeelden uit het affiche. Licht je antwoord telkens toe.

Gebruik bron 9.

De tekenaar Kem geeft in deze prent een mening over de machtsverhouding tussen de Geallieerden vlak na het einde van de Tweede Wereldoorlog.

2p **24** Leg met de prent uit:

- wat die machtsverhouding volgens Kem is en
- welke verklaring hij geeft voor de verandering in de verhouding tussen de grootmachten die na 1945 plaatsvindt.

Gebruik bron 10.

Een bewering:

De Provo's passen in hun tijd. Die tijd wordt bepaald door:

- de Koude Oorlog;
- de maatschappijkritische opstelling van veel jongeren.

4p **25** Licht elk onderdeel van deze bewering toe met een voorbeeld uit de bron.